

Sygn. akt III USK 149/22

POSTANOWIENIE

Dnia 26 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania A. W.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie

z udziałem W. Sp. z o.o. Sp.k. w B.

o ustalenie istnienia obowiązku ubezpieczenia społecznego,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 26 kwietnia 2023 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie

z dnia 15 grudnia 2021 r., sygn. akt III AUa 675/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od A. W. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 15 grudnia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie oddalił apelację wnioskodawczyni A. W. od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie z 16 czerwca 2021 r., którym oddalono odwołanie od decyzji ZUS z 13 września 2019 r., stwierdzającej, że A. W. jako pracownik u płatnika składek W. sp. z o.o. sp. k. nie podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu od 1 grudnia 2018 r. z uwagi na pozorny charakter zawartej przez strony umowy o pracę.

W ocenie Sądu Apelacyjnego dla oceny ważności zawartej umowy o pracę szczególnie istotna jest przede wszystkim podstawa jej zawarcia, którą stanowi uzasadniona potrzeba ekonomiczna. To potrzeba gospodarcza pracodawcy determinuje zatrudnienie pracowników o określonych przymiotach na konkretne stanowiska. W takich warunkach wątpliwości budzi zarówno zatrudnienie pracownika na czas nieokreślony w sytuacji, gdy ewentualne zwiększenie ilości obowiązków ma charakter tymczasowy; zawarcie umowy w pełnym wymiarze czasu pracy, pomimo istnienia niewielu dodatkowych zadań do zrealizowania czy podwyższanie wynagrodzenia bez istnienia ku temu jakichkolwiek podstaw.

Zdaniem Sądu drugiej instancji Sąd Okręgowy prawidłowo przyjął zatem, iż w niniejszym przypadku zaszły warunki wynikające z art. 83 § 1 k.c., do których należą: złożenie oświadczenie woli tylko dla pozoru, złożenie oświadczenia woli drugiej stronie oraz zgoda adresata na dokonanie czynności prawnej dla pozoru. Z podzielonych przez Sąd Apelacyjny ustaleń faktycznych wynika, że strony spornej umowy o pracę w istocie nie miały zamiaru nawiązania stosunku prawnego o cechach określonych w art. 22 § 1 k.p., a skarżąca nie wykonywała zatrudnienia na stanowisku asystenta zarządu.

Od powyższego wyroku skargę kasacyjną wniosła wnioskodawczyni, zarzucając naruszenie przepisów prawa skutkujące jego nieważnością, a to:

I. art. 6 ust. 1 EKPC, polegające na wydaniu w przedmiotowej sprawie orzeczenia w Sądzie Apelacyjnym w Lublinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych przez osobę nieuprawnioną - Sędziego Sądu Apelacyjnego Pana J. S. powołanego do orzekania przez Krajową Radę Sądownictwa w składzie ukształtowanym nowelą z 2017 r., a to organ niemogący być uznanym jako niezależny od władzy wykonawczej i ustawodawczej, co powoduje, że osoba powołana na urząd sędziego, orzekając w przedmiotowej sprawie, nie stanowi niezależnego i bezstronnego sądu ustanowionego ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC, co stanowi przyczynę nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c.;

II. naruszenie prawa materialnego, a to:

1. art. 58 § 2 k.c. w zw. z 83 § 1 k.c. w zw. z art. 22 § 1 k.p. w zw. z art. 300 k.p., poprzez ich niewłaściwe zastosowanie w ustalonych przez Sąd Okręgowy oraz

Sąd Apelacyjny okolicznościach faktycznych i kwalifikację tych okoliczności w kategorii pozorności, przy całkowitym dowolnym ustaleniu, że wnioskodawczyni w ramach nawiązanego stosunku nie wykonywała czynności pracowniczych, co skutkowało wadliwą subsumpcją ustalonego stanu faktycznego;

2. art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z art. 22 k.p. w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP poprzez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu jako jednej z podstaw pozorności stosunku pracy, bliskich relacji rodzinnych pomiędzy wnioskodawczynią, a prezesem zarządu Zainteresowanego, co miało świadczyć o braku cechy pracowniczego podporządkowania, podczas gdy więzi rodzinne nie wykluczają osób najbliższych jako pracowników, a przyjęcie takiej tezy stanowi przejaw niedozwolonej dyskryminacji;

III. naruszenie przepisów postępowania, które to miały wpływ na wynik sprawy, a to:

1. art 233 § 1 k.p.c. w zw. z art 382 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., polegające na pominięciu i nieocenieniu w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego części zebranego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym materiału dowodowego, a objętego zarzutami apelacyjnymi, co skutkowało wadliwym podzieleniem ustaleń faktycznych i wnioskowań prawniczych Sądu I instancji, a dotyczących:

a) wykonywania przez wnioskodawczynię czynności pracowniczych w ramach nawiązanego stosunku pracy;

b) podważania przez Sąd Apelacyjny ilości zadań, które miały spoczywać na A. W.;

c) niewskazania, na jakich dowodach oparł się Sąd Apelacyjny, ustalając, że - zawierając umowę o pracę - wnioskodawczyni miała świadomość że jest w ciąży;

d) niewskazania na jakich dowodach oparł się Sąd Apelacyjny dzieląc błędne ustalenia Sądu Okręgowego, w zakresie uznania, iż wcześniej A. W. nie była nigdzie zatrudniona;

2. art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., polegające na nierozpoznanie przez Sąd II instancji zarzutów podniesionych przez stronę powodową, a tym samym nie odniesienie się do kwestii istnienia wiążącej

strony umowy o pracę, zaś przekroczenie granic zaskarżenia i dokonanie oceny w zakresie podważania ekonomicznej zasadności zatrudnienia wnioskodawczyni.

Podnosząc powyżej przedstawione zarzuty oraz okoliczności uzasadniające przyjęcie do rozpoznania przedmiotowej skargi kasacyjnej, na zasadzie art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. wniesiono o: uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 grudnia 2021 r. sygn. akt III AUa 675/21, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 grudnia 2021 r. sygn. akt III AUa 675/21 oraz wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16 czerwca 2021 r. sygn. akt VIIIU 3916/19 i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji,

oraz o: pozostawienie temuż Sądowi rozstrzygnięcia w zakresie orzeczenia o kosztach postępowania, w tym o kosztach zastępstwa procesowego za drugą instancję oraz postępowanie zainicjowane niniejszą skargą kasacyjną.

Jednocześnie wniesiono o przyjęcie niniejszej skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazując w zakresie zarzutu pierwszego, iż zachodzi nieważność postępowania, z uwagi na sprzeczność składu orzekającego z przepisami prawa, a toczącego się przed Sądem II instancji (szersza argumentacja ten okoliczności w treści uzasadnienia).

Ponadto wskazano w zakresie drugiej okoliczności unormowanej w punkcie 4 przywołanego artykułu i jego pierwszego paragrafu, iż „jest ona oczywiście uzasadniona. Związane jest to z faktem, iż Sąd zarówno I jak i II instancji rażąco naruszył przepisy prawa materialnego jak i przepisy postępowania. Poczynione ustalenia przez oba składy orzekające są w sposób oczywisty rażące, w sytuacji kiedy to w uzasadnieniach orzeczeń podnoszone zostało, że umowa wnioskodawczyni z jej pracodawcą została zawarta dla pozorów, zaś w żaden sposób zarówno Sąd *ad quo* jak i *ad quem* nie podważyli faktu, iż określona praca przez wnioskodawczynię była wykonywana (a wręcz przeciwnie oba składy Sądu wskazały, iż czynności świadczące o pracy na rzecz spółki W. przez A. W. były dokonywane), odbyła się ona pod kierownictwem przełożonego, jak i w miejscu, i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, zaś A. W. za przedmiotową pracę otrzymała wynagrodzenie (art. 22 § 1 k.p.)”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną ZUS wniósł o wydanie postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przedstawia zasadnej podstawy przedsądu i dlatego nie został uwzględniony.

1. W sprawie nie można stwierdzić zarzucanej nieważności postępowania.

Nie można kwestionować powołania sędziego na urząd. Ustawa stanowi, iż *„Niedopuszczalne jest ustalanie lub ocena przez sąd powszechny lub inny organ władzy zgodności z prawem powołania sędziego lub wynikającego z tego powołania uprawnienia do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości”* – art. 42a § 2 ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych.

Ustrój i postępowanie przed sądami określają ustawy – art. 176 ust. 2 Konstytucji RP. Polskie prawo decyduje w tym zakresie, co potwierdził Trybunał Konstytucyjny w dwóch wyrokach na gruncie wyłączenia sędziego na wniosek na podstawie - art. 49 k.p.c. (zob. wyroki Trybunału z 23 stycznia 2022 r., P 10/19 i z 2 czerwca 2022 r., P 13/19).

Gdy zaś chodzi o prymat prawa europejskiego, to w przypadku konfliktu w tym zakresie między prawem polskim a europejskim (orzeczenie TSUE albo ETPCz), to dla sądu polskiego pierwszeństwo powinno mieć orzeczenie polskiego Trybunału Konstytucyjnego (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z 14 lipca 2021 r., P 7/20, z 7 października 2021 r., K 3/21, z 24 listopada 2021 r., K 6/21, z 10 marca 2022 r., K 7/21). Oznacza to, że powołanie sędziego jest wyłączną kompetencją Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, którą wykonuje na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 21 kwietnia 2020 r., Kpt 1/20).

Wskazane w zarzucie argumenty nie uzasadniają zatem wyłączenia sędziego od orzekania na podstawie art. 48 i art. 49 k.p.c. Nie ma zatem podstaw do stwierdzenia nieważności postępowania – art. 379 pkt 4 k.p.c.

2. Skarżąca nie wykazuje, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona – art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

Rzecz w tym, że wniosek w zakresie tej podstawy jest zbyt ogólny co do zarzutu i jego uzasadnienia. Wydaje się, iż skarżąca przyjmuje, że zarzuty podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.) składają się na podstawę przedsądu. Nie byłoby to uprawnione założenie, gdyż zarzuty podstaw kasacyjnych stanowią odrębną część skargi kasacyjnej i podlegają rozpoznaniu dopiero po przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania. Oznacza to, że zarzuty podstaw kasacyjnych nie zastępują podstawy przedsądu ani jej uzasadniania. Odnosi się to również do szczególnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., która jako jedyna podstawa przedsądu ma na uwadze indywidualny interes skarżącej w przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania. O ile zasadne podstawy kasacyjne mogą prowadzić do uwzględnienia skargi (*a contrario* art. 398¹⁴ k.p.c.), to w szczególnej podstawie przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wymaga się samodzielnego wskazania i wykazania naruszenia prawa, które w sposób oczywisty, czyli nie budzący wątpliwości prowadzi do stwierdzenia, że objęty skargą wyrok jest oczywiście wadliwy i dlatego skarga kasacyjna powinna zostać przyjęta do rozpoznania. Brak jest tego we wniosku.

Chodzi o to, że Sąd pierwszej i Sąd drugiej instancji, uznały, że decyzja organu rentowego jest prawidłowa. ZUS oparł decyzję na art. 83 § 1 k.c., choć w uzasadnieniu decyzji stwierdził ponadto, że *„zawarcie umowy było czynnością pozorną w rozumieniu art. 83 § 1 Kodeksu cywilnego, dokonaną w celu obejścia prawa sprzeczną z zasadami współżycia społecznego, a jedynym jej celem było uzyskanie świadczeń z ubezpieczenia społecznego”*.

Sądy przyjmując wadę oświadczenia woli z art. 83 § 1 k.c. stwierdziły pozorność umowy o pracę i tym samym jej nieważność. Pozorność oświadczenia woli to kwalifikowana podstawa nieważności umowy. Wola stron to sfera stanu faktycznego w sprawie cywilnej (art. 65 k.c.). Oznacza to, że granicę ustaleń stanu faktycznego w tym zakresie stanowi dwuinstancyjne postępowanie przed Sądem powszechnym. Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami stanu faktycznego, na którym oparto zaskarżony wyrok (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Skoro związanie to odnosi się do oceny materialnej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), to ma również zastosowanie w ocenie zarzutów podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej nie podważa ustalenia faktycznego dotyczącego pozorności umowy o pracę. Jak wskazano zarzuty procesowej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) nie przenoszą się na etap przedsądu i dlatego nie zastępują brakujących zarzutów procesowych wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Ten sam mankament przenosi się na dalszą ocenę wniosku, gdyż z wykonywania określonych czynności przez ubezpieczoną nie wynika wykonywanie pracy w reżimie właściwym dla pracowniczego stosunku pracy – art. 22 § 1 k.p.

Sąd Apelacyjny prócz stwierdzenia pozorności umowy o pracę na podstawie art. 83 § 1 k.c. (co jest dopuszczalne w zw. z art. 300 k.p. i akceptowane w orzecznictwie) nie pominął czynności wnioskodawczyni. Stwierdził, jednak, iż „*działania*” wnioskodawczyni nie „*były czymś więcej niż pomocą, ewentualnie współpracą świadczoną przez wnioskodawczynię (będącą prokurentem zainteresowanej spółki) małżonkowi przy prowadzonej przez niego działalności (...)*”. Również te ustalenia nie mogą być pomijane w ocenie zasadności podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Zwłaszcza, że wykładnia i stosowanie prawa nie poprzestają na rozstrzyganiu, że jakiegokolwiek czynności od razu wykluczają wadę oświadczenia woli z art. 83 § 1 k.c., czyli nie zawsze można przyjąć, że wykonywanie jakiegokolwiek pracy *ex post* eliminuje pierwotną wadliwość umowy (pozorność). Z tej przyczyny, że niektóre czynności mogą składać się właśnie na pozorność umowy albo nawet na działanie intencjonalne, zmierzające do obejścia prawa (zob. choćby wyroki: Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2010 r., I UK 261/09 i z 5 lipca 2012 r., I UK 101/12).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i § 3, art. 99 i art. 398²¹ k.p.c. oraz stosowanych odpowiednio do odpowiedzi na skargę kasacyjną § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

[SOP]

[ms]

